

VÁROS A VÁROSBAN – KALANDOZÁSOK OXFORD UTCÁIN

KAPUSI JÁNOS

DSZC Bethlen Gábor Közgazdasági Technikum, Tóth Árpád Gimnázium, Debrecen
geo.bethlen@gmail.com

A TÖRTÉNELMI ISKOLAVÁROS

800 évvel ezelőtt aligha gondolták az oxfordi tudományos élet képviselői, hogy az általuk lerakott alapokra épülő egyetem a 21. századra fordulva még létezni fog. Ehhez képest Oxford nemcsak a világ egyik legismertebb és legnagyobb presztízsű **iskolavárosa**, hanem – kutatási együttműködései, autógyára és idegenforgalma okán – a brit gazdasági élet egyik motorja is. Az első college-ok létrejötte óta a város gyakorlatilag körbenötte a Temzét és egy óriási, egyetemistáktól és turistáktól nyüzsgő kozmopolita kampusszá vált, amely az angolszász világban – sőt, azon kívül is – a tudományos és a kulturális élet egyik viszonyítási pontja.

A London központjától 90 kilométerre fekvő **Oxford** a Temze völgyének egyik legjelentősebb városa. A Londoni-medence peremén fekvő települést nyugatról a Cotswolds középidői mészkőrétegekből felépülő hullámos dombvidéke, keletről a Chiltern Hills dombjai fogják közre (1. ábra). A mintegy 340 kilométer hosszú **Temze** Nagy-Britannia legismertebb folyója, de csak a második leghosszabb, hiszen a Wales területéről érkező Severn megelőzi. A két folyó vízgyűjtő területét a Cotswolds választja el egymástól. Mivel Oxford a Temze forrásvidékéhez viszonylag közel található, a folyó még keskeny, ugyanakkor a város közigazgatási területén több mellékfolyó is eléri a Temzét. A város környezetét szántóföldek, dús fűvű legelők, valamint a dombokat és folyókat kísérő kisebb-nagyobb erdősávok jellemzik (BORA GY. 1975, SZEGEDI N. 2000). Az óceáni éghajlat hatása Anglia délkeleti részén mérsékeltebb, kevesebb csapadék és több napsütés érkezik, ezek az éghajlati adottságok – kiegészülve a jó talajviszonyokkal – tették ezt a területet az ország legfontosabb agrárvidéké (KOVÁCS Z. 2010).

Oxford alapítása a 8. századra tehető, egyetemvárosnak pedig a 12. század óta tekinthető. Nevének eredete (szabad fordításban „ökörgázló”) már utal arra, miért válhatott fontos átkelőhelyé már a normann hódítás előtt. A hódítást követő időszakra emlékeztet a város egyik legrégebbi építménye, az erődde alakított földvár (Oxford Castle). Bár a település katonai jelentősége az egyetemi szerep megerősödésével párhuzamosan csökkent, börtönként és szállodaként is hasznosították, ma turisztikai látnivaló (2. ábra).

1. ábra. Oxford földrajzi helyzete a cikkben szereplő helyek feltüntetésével (saját szerkesztés Google Maps alaptérképen)

2. ábra. Az Oxford Castle (fotó: Kapusi J.)

Oxford már a középkorban a kontinens egyik legjelentősebb egyetemi központjának számított és ez a pozíció az azóta eltelt évszázadok során gyakorlatilag semmit sem változott. Oxford 150 ezres lakosságának igen nagy hányada valamilyen formában kötődik az egyetemhez és az ahhoz kapcsolódó tevékenységekhez. A nemzetközi felsőoktatás legszűkebb élvonalába tartozó oxfordi egyetem az ország egyik legnagyobb munkáltatója, a tudományos kutatás egyik motorja, emellett a brit kultúra egyik világszerte ismert sarokköve, exportcikk és idegenforgalmi vonzerő, melyhez nagyban hozzájárul a fővároshoz való közelsége.

Ma a brit gazdaság teljesítményének egy jelentős részét a **London–Oxford–Cambridge háromszögön** belül állítják elő. A Londont körülölelő, részben a főváros növekedésének ellensúlyozására kialakított **kertvárosi zóna** (green belt) az angliai kutatás-fejlesztés egyik fő övezete, az egyetemek és kutatóintézetek mellett nemzetközi cégek sora is jelen van (SZEGEDI N. 2000). A Londont Bristollal és Dél-Wales-szel összekapcsoló M4-es autópálya pedig a csúcstechnológiát képviselő iparágak és a K+F tevékenységek egyik fő tengelye (SZEGEDI N. 2000, KOVÁCS Z. 2010).

AZ OXBRIDGE ÉS A COLLEGE-OK

Az angol nyelvterületen létrehozott, megszakítás nélkül működő **egyetemek** közül az oxfordi (University of Oxford) a legrégebbi, és világviszonylatban is csak a bolognai egyetem történelme nyúlik régebbre. Angliában a két legnagyobb hagyományokkal rendelkező egyetemi központ, Oxford és **Cambridge** termeli ki a tudományos, kulturális és politikai elit jelentős részét (SZEGEDI N. 2000, KABOS E. 2018). A két intézményt a különböző egyetemi ranglistákon mindig a tíz vezető iskola között találjuk, az angliai felsőoktatás képviselői közül csak a University of London és az Imperial College tud még a legszűkebb élvonalban maradni – igaz, számos kisebb, újabb alapítású egyetemük is a bővebb világelithez sorolható. Oxford és Cambridge iskoláit az évszázados rivalizálás mellett számos oktatásszervezési hasonlóság köti össze, ezért szokás azokra **Oxbridge**-ként hivatkozni. A két egyetem föderális rendszerben működik, azaz önálló, egyedi arculatú rendelkező college-ok szövetsége. Az oxfordi egyetemet 39 autonóm, saját épülettel, címerrel, színekkel, tradíciókkal, képzési programmal – és többszáz millió fontos vagyonnal – bíró college alkotja, de az egyetemhez még számos kutatóintézet, könyvkiadó, nyomda is kapcsolódik.

A **college**-ok többnyire zárt, négyzet alakú tömbökről, kerengőkből és parkokból álló épületegyüttesek, amelyek belső terét az utcáról alig lehet megpillantani. Néhány college szinte az egész év során belépődíj ellenében látogatható, mások a szorgalmi időszakban csak a nap egy adott szakaszában tartanak nyitva. A college-ok jellemzően csak nyílt

napokon (pl. június végén) nyitnak meg a látogatók előtt. Ilyenkor nagyobb élet költözik a városba, az utcákon és az épületek homlokzatán az egyetemet és a college-okat népszerűsítő standok, zászlók jelennek meg. A college-ok egymáshoz hasonló szervezeti felépítéssel rendelkeznek és tutoriális formában oktatják a hallgatóikat. Főszabály szerint egy hallgató egy évben csak az egyik egyetemre (Oxford vagy Cambridge), azon belül is egy college-ba és egy szakra, képzési programra jelentkezhet.

A college nemcsak a tanulók otthona, hanem ismeretszerzésük, oktatási tevékenységeik színtere, sőt, jelentős társasági élettel, klubokkal is rendelkeznek, a nagyobb múltú college-oknak saját kápolnája is van. A hallgatói identitás ezért inkább a college-hoz kötődik, mint az egyetem egészéhez vagy magához a városhoz. Oxford legrégebb college-ainak (University, Balliol, Merton) történelme a 13. századig nyúlik vissza, de a „viszonylag” újak is már legalább 100 éve működnek. A legismertebb oxfordi college-ok közé tartozik még a Trinity, a Corpus Christi, a Brasenose, az Exeter, az esszéversenyéről is ismert St. Hugh’s, valamint a gótikus katedrális idéző Christ Church és az egyetemváros keleti bejáratánál elterülő Magdalen (3. ábra).

Az oxfordi egyetem igazi mamutintézmény, hallgatói száma 24 ezerre, az egyetemhez köthető munkahelyek száma közel 50 ezerre tehető. Ebből 34 ezren dolgoznak a városban vagy Oxfordshire megyében, tehát a helyi és az országos gazdaságra is igen jelentős, fontmilliárdokban mérhető hatást gyakorol az intézmény. Maga az egyetem 17 ezer főt foglalkoztat. A hallgatók közel fele külföldi, az intézmény honlapján közzétett adatok szerint 160 nemzet soraiból kerülnek ki. A rendkívül sokszínű egyetemi közösséget néhány tucatnyi magyar hallgató, oktató és kutató is színesíti. Bár kihangsúlyozzák, hogy az angliai hallgatók többsége az állami iskolarendszerből érkezik, mindkét

3. ábra. Oxfordi college-ok egy júniusi nyílt nap délutánján (felső sor: Balliol, Christ Church, Exeter, alsó sor: The Queen’s, Hertford, University) (fotó: Kapusi J.)

nagy egyetemet meglehetősen szelektívnek tartják, a többlépcsős felvételi eljárás végén felvettek közül igen sokan az angol és nemzetközi iskolarendszer elitképzéseinek tanulói közül kerülnek ki. Érdeemes megemlíteni, hogy az utóbbi években a magyar diákok is kiemelkedően jól teljesítettek az oxfordi egyetem által szervezett vitaversenyeken és esszéíró pályázatokon, nem egyszer maguk mögé utasítva a brit riválisokon felül a nemzetközi mezőnyt is.

Az egyetemi világ egyik csúcshintézménye mellett Oxford az oktatás más szegmensében is kiemelkedő, hiszen számos középiskolával, nyelviskolával és képzőhellyel rendelkezik, ezért azokban az időszakokban is népszerű, amikor éppen az egyetemi nyüzsgés átmenetileg megpihen. Az utóbbi években a tanártovábbképzések egyik központjává vált, nyelvi és szaktanári továbbképzések sora szolgálja az egy-kéthetes turnusokban érkezők szakmai és kulturális töltkezését.

ÁLMODÓ TORNYOKTÓL A SÓHAJOK HÍDJÁIG

Oxfordot az álmodó tornyok városának is nevezik, így nem meglepő, hogy a városközpontban emelkedő **Carfax Tower** az oxfordiak egyik fő hivatkozási pontja (4. ábra). A már a nevében (ami a francia 'carrefour' szóból eredeztethető) is kereszteződésre, találkozhelyre utaló, az első iskolákkal közel egyidős harangtorony tetejéről nagyon hasonló képet kapunk ahhoz, mint amit képeslapokon, promóciós videókban már valószínűleg sokszor láttunk (5. ábra). A középkori egyetemváros tornyain túl feltűnnek a folyó túlsópartján fekvő városrészek, és a környező dombhátak jelölik ki a látóhatárt. A Carfax-nek szerepe van az egyetemi kommunikációban is, hiszen az intézmény elvárja a tanulóitól, hogy tartózkodási helyük a torony 6 – illetve felsőbb évesként 25 – mérföldes

4. ábra. Oxford nevezetességei (saját szerkesztés Google Earth alaptérképen)

5. ábra. Városkép a Carfax Tower tetejéről, balra a Radcliffe Camera kupolája, jobbra a távolban a Magdalen College tornya (fotó: Kapusi J.)

körzetében legyen, e szabály alól – papíron – csak a kutatás vagy munkavégzés céljából engedéllyel távol lévők képeznek kivételt. (Akik mégis a Londonból történő ingázást választják, viszonylag hamar szembesülnek az ezzel járó idővesztéssel – beleszámolva a londoni tömegközlekedést is – és az utazás költségeivel.)

Oxford településszerkezetét alapvetően meghatározza a nyugatról kanyargó Temze és az észak felől becsatlakozó Cherwell. **Egyetemváros**on a két folyó torkolatától – egészen konkrétan a Magdalen hídtól – nyugatra fekvő városrészt értjük, az egyetemhez tartozó oktatási, kulturális és sportlétesítmények zöme itt található. Érdekes, hogy a Temze Oxford közigazgatási határain belül az Isis nevet viseli: ez a név feltűnik az evezősklubok eseményein, üzletek nevében, de még a helyi termékek egy részén is. A folyóktól keletre és délre fekvő kertvárosi arculatú településrészekhez egy kisebb, autógyártásra épülő ipari park kapcsolódik. Az autógyártásnak nagy hagyományai vannak Oxfordban, az

egykor BMC-Morris néven futó gyár az ország egyik legfőbb járműipari létesítménye volt (BORA Gy. 1975). Ma már egy modern gyár működik itt, ami a brit Mini márkát felvásárló és ma is sikerrel gyártó BMW érdekeltsége.

A parkokkal tarkán átszótt egyetemváros egyes részeit sétányok és hidak kapcsolják össze egymással. Oxfordban szinte minden parknak, hídnak története van. A Magdalen College területéről látogatható, nyugalmával sokakat megihlető Addison's Walk például egy háromszög alakú szigeten vezet körbe, ami magasabb vízállás esetén olykor víz alá is kerül. Az ösvényről az épületkomplexum mögötti ligetben élő őzeket is megpillant-hatjuk (6-7. ábra).

Fontos hagyományok kötődnek az Oxfordot behálózó vizekhez, bár a velencei gondolázásra emlékeztető punting (a punt maga a lapos fenekű csónak, amit egy kormányos irányít egy rúd segítségével) nem kizárólagosan oxfordi szokás, Cambridge-ben is ki lehet próbálni (SOBRADO, B. 2013). A városban a csónakázás mellett a sétahajózás több formája is meghonosodott, a keskeny csatornában pedig lakóhajók sorakoznak. A leglátványosabb mégis talán az evezés: a két egyetem evezősei évről évre megmérkőznek egymással a Temzén, bár idén járványügyi megfontolásból a Great Ouse folyó Cambridge-től északra fekvő szakaszán jelölték ki a versenytávot. Sok college-nak saját csónakháza van, de a turisták is bérelhetnek csónakot a városnézéshez (8-9. ábra).

A harangtornyáról könnyen beazonosítható Magdalen College egyik oldalán a hajó-kázás, bejáratával szemben pedig egy **botanikus kert** hívogat a szabadidő eltöltésére. A négyszáz éve tudományos céllal létesített botanikus kertben számos egzotikus növényfajjal, gyógynövényekkel, sőt, még a kert nyugalmát rendszeresen élvező híres írók, J. R. R. Tolkien (*A hobbit, A Gyűrűk ura-trilógia*) és Lewis Carroll (*Alice Csodaországban*) munkásságával is megismerkedhetünk. A kert helyén középkori zsidó temető volt, a közelmúltban feltárt

6. ábra. A Magdalen College kerengője és étkezője (fotó: Kapusi J.)

7. ábra. A Magdalen College épülete az Addison's Walk sétaösvényéről (fotó: Kapusi J.)

8. ábra. Punting a Cherwell-folyón (fotó: Kapusi J.)

9. ábra. A Temze (Isis) a Folly-hídról, balra a Christ Church előtti park (fotó: Kapusi J.)

maradványok nyomán emléktábla hívja fel a figyelmet a hely múltjára és a gyászmenetek által használt útvonalra (Dead Man's Walk), amely ma a népszerű sétaútvonalak egyike.

Bár épületei különböző korszakokban épültek, az egyetemváros maga építészeti szempontból meglehetősen egységes képet mutat, igaz, a mai utcaképhez már a színes emeletes buszok és a szolgáltató szektor ismerős cégei is szervesen hozzátartoznak. A történelmi pubok mellett számtalan szendvicsbár, kávézók, ázsiai éttermek állnak az egyetemi közösség és a turistatömegek rendelkezésére, szinte minden jegyzett nemzetközi és brit lánc képviselteti magát. A város utcaszerkezete viszonylag könnyen kiismerhető, így a főbb keresztutcák közt meghúzódó apró zegzugos sikátorokat a turisták is hamar felfedezik maguknak, akár csak a fedett piac (Covered Market) étkezdeit.

A 18. század közepén épített Radcliffe Camera jellegzetes kupolás épülete (10. ábra) a szomszédságában álló óriási kutatókönyvtárral (Bodleian), színházzal (Sheldonian), valamint az utca túloldalán látható, a Hertford College kollégiumi és irodaépületét összekötő, szintén velencei ihletésű Sóhajok hídjával (11. ábra) legalább annyira emblematikus épületei Oxfordnak, mint maguk a college-ok. A közel négyszáz éves, a világ

10. ábra. A Radcliffe Camera (fotó: Kapusi J.)

11. ábra. A Sóhajok hídjá néven ismert Hertford Bridge (fotó: Kapusi J.)

civilizációit bemutató Ashmolean Múzeumot vagy a kihalt mauritiusi óriásgalamb, a dodó maradványáról ismert Természettudományi Múzeumot, de még a könyvesboltok meglátogatását is a programajánlók top tízes listáján találjuk.

Mivel a brit kulturális élet múltjának és jelenének kiemelkedő személyiségei (írók, költők, zenekarok, színészek, előadóművészek) közül rengetegen kötődnek Oxfordhoz, szinte mindenhol kulturális utalásokba botlunk, legyen szó üzletekről, pubokról vagy sétányokról. Az utóbbi 10-15 évben a Harry Potter-filmek forgatási helyszínei és az inspirációként szolgáló épületek (pl. a Christ Church vagy a Bodleian belső tere) is népszerű célpontjaivá váltak az Oxfordba érkezőknek. A városban több cég ajánl idegenvezetést, a különböző tematikus séták többnyelvű audioguide-dal is elérhetőek, aki pedig a varázslótanonc történeteinek kulisszáit keresi, jó eséllyel készíthet majd közös fotót a szereplőnek öltözött egyetemisták egyikével.

KIRÁNDULÁSOK OXFORD KÖRNYÉKÉN

Oxford környékén számos olyan ismert látnivaló van, amit az iskolavárosból indulva csillagtúrás módon könnyen elérhetünk. Ezek egyike a **Blenheim Palace**, a legjelentősebb, nem királyi családhoz köthető palota Angliában, továbbá a legendás miniszterelnök, Sir Winston Churchill szülőhelye. A palotától nyugatra húzódó **Cotswolds** aprócska, vörös és sárga téglából épült falvai az angol vidék mesebeli arcát mutatják, megismeréséhez számos cég ajánl kisbuszos körutazást, az egyikkel talán még a Temze forrásához is ellátogathatunk. A környék felfedezéséhez a fellendülő ökoturizmus és a dombvidéket behálózó kiépített sétautak, túraösvények adnak segítséget.

Oxfordtól körülbelül egy órányi utazásra fekszik **Stratford-upon-Avon**, Shakespeare szülővárosa, valamint a **Warwick Castle**, Anglia egyik legnagyszerűbb középkori várkastélya, valamivel messzebb pedig Coventry és a II. világháborús pusztítás mementójaként tető nélkül „hagyott” székesegyház. A sportok iránt érdeklődők számára érdekes úti cél lehet a rögbi születésének helye, Rugby vagy a silverstone-i Forma-1-es versenypálya is.

A közeli városok közül kiemelkedik még a világörökség részét képező fürdőjéről híres **Bath** és a rendkívül mozgalmas **Bristol**, a kortárs brit zene és kultúra egyik központja. A Temzén lejjebb fekvő másik egyetemváros, Reading ugyan nem kifejezetten turistacélpont, inkább egy átlagos brit város benyomását kelti és az oxfordi élmények után akár ez is érdekes lehet. Kicsit hosszabb utazást igényel, de egy egynapos kirándulás keretei közé gond nélkül befér a világhírű megalit építményéről híres Stonehenge, valamint a több mint nyolcszáz éves Magna Carta egyik kiállított példányáról ismert **Salisbury** katedrális meglátogatása – sőt, akár még egy csobbanás is Bournemouth strandján.

A szerző köszöni Szőke Tamás segítségét.

IRODALOM

- BORA GYULA (1975): Nagy-Britannia és Észak-Írország. – In: Marosi Sándor – Sárfalvi Béla (1975). Európa I. kötet. Gondolat Kiadó, Budapest. pp. 417–452.
- KABOS ESZTER (2018): Hová lenne Oxford és Cambridge a magyar diákok nélkül? – Qubit, 2018. 05. 31. <https://qubit.hu/2018/05/31/hova-lenne-oxford-es-cambridge-a-magyar-diakok-nelkul> (utolsó megtekintés: 2021.10.17.)
- KOVÁCS ZOLTÁN (2010): A Brit-szigetek államai (2010) – In: Tóth József (szerk., 2010): Világföldrajz. Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 717–732.
- SOBRADO, BOAZ (2013): Cambridge – Hagyomány és minőség. – A Földgömb 31. 270. pp. 64–73.
- SZEGEDI NÁNDOR (2000): Nagy-Britannia. – In: Probáld Ferenc (szerk., 2000): Európa regionális földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. pp. 172–206.
- Az oxfordi egyetem college-ai. – Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Colleges_of_the_University_of_Oxford (utolsó megtekintés: 2021. 10. 17.)
- Az oxfordi egyetem college-ainak elérhetősége. – <https://www.ox.ac.uk/admissions/undergraduate/colleges/a-z-of-colleges> (utolsó megtekintés: 2021. 10. 17.)
- Tények és adatok az oxfordi egyetemtől. – <https://www.ox.ac.uk/about/facts-and-figures> (utolsó megtekintés: 2021. 10. 17.)

A TANÍTÁSHOZ AJÁNLUJUK

Kérdések

1. Hogyan járultak hozzá a természetföldrajzi tényezők Oxford kialakulásához?
2. Gyűjts információkat a Temzéről! Milyen szerepet tölt be a folyó Anglia gazdasági és kulturális életében? A Duna mely mellékfolyóival vethető össze a Temze hosszúsága alapján?
3. Készítsetek gondolattérképet Oxford jelentőségéről a cikk alapján! Dolgozzatok csoportokban!
4. Melyek Európa legnagyobb hagyományokkal rendelkező iskolavárosai, egyetemi központjai? Hogyan járultak hozzá ezek a központok a kontinens tudományos és kulturális életének gyarapodásához?
5. Nézz utána a Times Higher Education és a QS World University Rankings ranglistáin, hogy melyek a világ legmagasabban jegyzett egyetemei! Milyen tényezők állhatnak az intézmények sikerének a hátterében? Mely magyarországi egyetemek kerültek fel ezekre a listákra?
6. Keress példákat olyan híres oxfordi tanulókra, akik szorosan kötődnek a földrajzhoz vagy más természettudományokhoz!